

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2016.42.06>

Maciej HYSZKO

„Pomnik-czołg” z Placu im. Siemiona Chochriakowa w Częstochowie 1975–1991

Począwszy od podstawowej symboliki – hymnu, godła czy świąt narodowych – poprzez nazwy ulic, pomniki, programy szkolne [...] każde państwo utrwała pamięć o przeszłości oraz w znacznej mierze kształtuje kanon tego dziedzictwa [...]¹.

Przedstawiciele nowych władz komunistycznych w „wyzwolonej” spod okupacji hitlerowskiej Polsce, związani politycznie oraz ideowo ze Związkiem Sowieckim, zdawali sobie sprawę z faktu braku szerokiego poparcia dla swoich działań w polskim społeczeństwie². Mając na uwadze potrzebę zlikwidowania powyższego zjawiska, korzystali oni z propagandy³, czyli „[...] nadmiernie uproszczonych lub zniekształconych przekazów opowiadających się za jakimś stanowiskiem politycznym lub ideologicznym”⁴. Jednym z elementów propagandy stała się traktowana odtąd instrumentalnie sztuka⁵. Obowiązywał w niej zapożyczony z dorobku sowieckiego styl, jakim był realizm socjalistyczny (sorealizm)⁶. Kształtowaniu z góry określonych postaw przy pomocy przekazu in-

¹ Cyt. za: Kostro R., *Polityka, historia, propaganda*, [w:] *Polityka czy propaganda? PRL wobec historii*, red. Skibiński P., Wiścicki T., Warszawa 2009, s. 9.

² Dudek A., *Wybrane czynniki wpływające na politykę władz PRL*, [w:] *Polityka czy propaganda?...*, s. 13.

³ Czubiński A., *Historia Polski 1864–2001*, Wrocław 2008, s. 255; Roszkowski W., *Historia Polski 1914–1990*, Warszawa 1991, s. 212–213; Kunicki K., Ławecki T., *Kronika PRL 1944–1989*, t. 12, Warszawa 2015, s. 7.

⁴ Czapiński J., *Psychologia społeczna*, Warszawa 2001, s. 434.

⁵ Roszkowski W., *Historia Polski 1914–1990*, Warszawa 1991, s. 212.

⁶ „Realizm socjalistyczny (sorealizm) – użyta po raz pierwszy w 1932 w prasie radzieckiej nazwa wypracowanej w drugiej połowie lat 20. w ZSRR metody twórczej, polegającej na pełnym podporządkowaniu działalności artystycznej celom ideologii komunistycznej” – cyt. za: Zblewski Z., *Abecadło PeeReLu*, Kraków 2008, s. 133; „Twórcy mieli ukazywać socjalistyczną rzeczywistość, nie taką, jaka faktycznie istniała, ale taką, jak życzyły sobie widzieć ją władze. Poeci, pisarze, malarze czy filmowcy mieli propagować osiągnięcia rewolucji i socjalizmu, a ar-

formacji sprzyjały odwołania do intelektu i emocji odbiorcy poprzez słowa gesty i symbole⁷. Znajdująca się wśród propagandowych założeń teza o jedynym i sprawdzonym przyjacielu-wyzwolicielu (Związku Sowieckim) obowiązywała aż do końca istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁸.

Jednym z przejawów opisanych wyżej tendencji był w Częstochowie nieistniejący już pomnik związany z „wyzwoleniem” miasta spod okupacji hitlerowskiej przez wojska sowieckie. Obiekt ten znajdował się u zbiegu ulic, które swoje nazwy zawdzięczały temu wydarzeniu – pierwszą z nich była ul. 16 Stycznia (data wyzwolenia miasta)⁹, druga ulica nosiła natomiast imię sowieckiego majora – Siemiona Chochriakowa¹⁰, dowódcy czołówki pancernej 2. batalionu 54. brygady pancernej, której jako pierwszej udało się wkroczyć do zajętej jeszcze przez Niemców Częstochowy. Te dramatyczne wydarzenia w książce *Wyzwolenie Częstochowy 1945* tak opisuje Janusz Płowecki. przytaczając relację jednego z uczestników styczniowych walk:

Opowiada kierowca czołgu lejtnanta Bakszyjewa, Lew Jegorow:

– Nasza maszyna wjechała do Częstochowy jako trzecia. Przed nią szły czołgi lejtnantów Baszewa i Zołotowa. [...] Niemcy początkowo byli zupełnie zaskoczeni. Uciekali na widok czołgów, kryjąc się gdzie popadło. Ale to trwało krótko. Coraz częściej z różnych stron odzywały się karabiny maszynowe, a zza załomów domów padały granaty. Pamiętam, że gdy przeprowadzałem swój czołg przez wiadukt, pojawiła się przed nami, wyjeżdżająca z bocznej ulicy, kolumna samochodów z wojskiem. Zagradzające drogę samochody zostały staranowane, zgniecione gaśnicami niczym blaszane zabawki. [...] Zbliżaliśmy się do jakiegoś dużego placu, przy którym wśród drzew stała po prawej stronie cerkiew. Wtedy zobaczyłem, że czołg Baszewa został trafiony. Palił się. [...] Czołg Zołotowa zwolnił, jakby się zawahał. Nie wiem, co chciał zrobić jego dowódca. Może się spodziewał, że z płonącej maszyny wyskoczy załoga?... Może chciał ją osłonić swoim pancernem przed niemieckimi pociskami, które niczym dokuczliwe muchy nieustannie stukwały o stal naszych wozów? Może chciał ludzi Baszewa zabrać na swoją maszynę?...

chitektura symbolizować potęgę socjalistycznego państwa” – cyt. za: *Encyklopedia. Historia*, Kraków 2007, s. 591.

⁷ *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 7, Warszawa 2004, s. 22.

⁸ Habielski R., *Przeszłość i pamięć historyczna w życiu kulturalnym PRL. Kilka uwag wstępnych*, [w:] *Polityka czy propaganda? PRL wobec historii*, red. Skibiński P., Wiścicki T., Warszawa 2009, s. 92.

⁹ Braun J., *Częstochowa. Urbanistyka architektura*, Warszawa 1979, s. 93.

¹⁰ Chochriakow Siemion W. (1905 – 17 kwietnia 1945), major armii radzieckiej. Urodzony w Kojeladze pod Kopiejskiem na Uralu, po ukończeniu szkoły górniczej pracował w kopalni. W 1939 r. walczył z Japończykami na terenie Mongolii, a w 1941 r. pod Kalininem (ob. Twer). Po ukończeniu kursu w Wyższej Szkole Broni Pancernych (1943) objął dowództwo batalionu czołgów w 54. brygadzie. W czasie walk na Ukrainie otrzymał Złotą Gwiazdę Bohatera Związku Radzieckiego. Walcząc w składzie 3 Armii Pancernych (gen. P. Rybalko) na czele 2. batalionu, opanował z 16 na 17 stycznia 1945 r. Częstochowę. Sukces ten zapewnił mu drugą Złotą Gwiazdę. Zginął w walkach o miasto Forst nad Nysą Łużycką na terenie Niemiec. W Częstochowie uczczono jego pamięć przez nadanie w dzielnicy Tysiąclecie jego imienia ulicy między ob. Aleją AK, ul. Brzeźnicką, zmienioną po 1991 r. na ul. Jerzego Kurpińskiego „Ponurego” – cyt. za: Snoch B., *Mala encyklopedia Częstochowy*, Częstochowa 2002, s. 192.

Wolno poruszający się czołg był łatwym celem. Jeszcze moment i wóz Złotowa okrył się dymem. Widziałem jak zeskoczył z niego przyczajony za wieżą fizylier z automatem i jak pochyłony do ziemi przebiegał przez plac. Nagle zachwiał się, padł na ziemię... Ale żył jeszcze. Podczołgał się pod niski murek, jaki otaczał cerkiew, i pełził za tą osłoną w boczną ulicę. Po nim z maszyny Złotowa jeszcze ktoś wyskoczył poprzez luk kierowcy. Na czołgście palił się kombinezon. Padł więc na ziemię i jął rozpaczliwie tarzacz w nikłym śniegu, by ugasić ogień. Raptem znieruchomiał. Zrozumiałem – dosięgły go kule¹¹.

W wyniku walk ulicznych 5 czołgów 54. brygady pancерnej zostało zniszczonych, a 3 poważnie uszkodzone, liczba poległych wynosiła 28, a rannych 42 żołnierzy sowieckich¹².

W 30 lat po tych wydarzeniach „czołg-pomnik”, podobny do tych, w których na częstochowskich ulicach przyszło walczyć czołgistom majora Chochriakowa, został odsłonięty na wspomnianym już terenie dzielnicy Tysiąclecie¹³. Obok znajdującego się na wysokim postumencie wozu bojowego¹⁴ znajdowała się tablica z napisem następującej treści:

16 stycznia

1945

1975¹⁵

Fundatorem płyty byli mieszkańcy Częstochowy, sam czołg natomiast znajdował się w tym miejscu już od lipca 1974 r.¹⁶ Troska o estetyczny wygląd pomnika, tablicy i jego otoczenia była zadaniem uczniów Szkoły Podstawowej nr 32 oraz Miejskiego Zarządu Ulic i Mostów¹⁷. Oficjalnie pomnik upamiętniał wydarzenia z minionej wojny, głównie rocznice jej wybuchu i zakończenia (np. w 40 rocznicę wybuchu II wojny światowej na Placu im. S. Chochriakowa miała miejsce rocznicowa manifestacja¹⁸), składano tu wieńce i wiązanki kwiatów oraz zaciągano warty honorowe¹⁹. Nieoficjalnie natomiast pomnik pełnił funkcję placu zabaw dla zamieszkałych w okolicy dzieci, zafascynowanych emitowanym wówczas w telewizji serialem *Cztery pancerni i pies*. Opowiada mieszkaniec Częstochowy Radosław Najman: „[...] wspominam «pomnik-czołg» na Placu im. S. Chochriakowa jako miejsce wspólnych zabaw moich kolegów i mnie.

¹¹ Płowecki J., *Wyzwolenie Częstochowy 1945*, Warszawa 1973, s. 65–66.

¹² Tamże, s. 82.

¹³ Aneks nr 2, Załącznik nr 2.

¹⁴ Snoch B., *Pomniki Częstochowy*, [w:] *Almanach Częstochowy*, red. Batorek M., Sętowski J., Częstochowa 2011, s. 236.

¹⁵ Aneks nr 2, Załącznik nr 2.

¹⁶ Pawlikowski J., *Kalendarium częstochowskie czyli wybór dat z historii miasta i jego mieszkańców od roku 1220*, Częstochowa 2001, s. 18.

¹⁷ Aneks nr 2, Załącznik nr 5.

¹⁸ Aneks nr 2, Załącznik nr 1.

¹⁹ Aneks nr 2, Załącznik nr 4.

Wóz bojowy był na dostępny od zewnątrz i wewnątrz. W środku pozbawiony był jednak elementów wyposażenia oraz cech bojowych²⁰.

W 1979 r. pomnik został poddany modernizacji²¹. Wzmianki o nim pojawiały się w publikacjach dotyczących miejsc pamięci narodowej na terenie byłego województwa częstochowskiego²² oraz przewodnikach turystycznych²³. Na początku lat 90. Kierownictwo Dzielnicy 1000-lecia „Wschód” zwróciło się do ówczesnego prezydenta Częstochowy z prośbą o usunięcie czołgu, argumentując ją zdewastowaniem pojazdu i jego nieestetycznym wyglądem²⁴. Wydział Kultury i Oświaty sugerował inną, bardziej „dyskretną” formę uczczenia postaci majora S. Chochriakowa, a pustkę po usuniętym czołgu planował zapłacić terenami rekreacyjnymi dla okolicznych mieszkańców²⁵. Wyliczono jednocześnie koszt likwidacji pomnika, wynoszący ok. 50 mln ówczesnych (1991 r.) zł²⁶. Komisja Finansów, Planowania Gospodarczego i Współpracy Zagranicznej Rady Miasta Częstochowy wyrażała natomiast opinię, iż wartość złomu pochodzącego ze sprzedaży samego czołgu powinna w pełni pokryć koszt rozbiórki całego pomnika²⁷. Ostatecznie czołg T-34 zniknął z krajobrazu dzielnicy Tysiąclecie na mocy Uchwały Rady Miasta Częstochowy z dnia 12.09.1991 r.²⁸ Za jej wykonanie odpowiedzialny był Zarząd Miasta Częstochowy²⁹. Autor nie dotarł do informacji, jakie były dalsze losy czołgu po likwidacji pomnika³⁰.

²⁰ Fragment relacji ustnej Radosława Najmana wysłuchanej i spisanej przez autora dnia 7.11.2015 r.

²¹ Aneks nr 2, Załącznik nr 4.

²² Kantyka J., *Miejsca pamięci narodowej w województwie częstochowskim*, Częstochowa 1982, s. 59.

²³ Sikorski R., *Częstochowa w przewodnikach od XIX do XXI wieku*, Częstochowa 2012, s. 193.

²⁴ Aneks nr 2, Załącznik nr 6.

²⁵ Aneks nr 2, Załącznik nr 7.

²⁶ Aneks nr 2, Załącznik nr 7.

²⁷ Aneks nr 2, Załącznik nr 8.

²⁸ Aneks nr 2, Załącznik nr 9.

²⁹ Aneks nr 2, Załącznik nr 9.

³⁰ Autor pragnie złożyć najserdeczniejsze podziękowania następującym osobom: p. Robertowi Góravskiemu oraz p. Mariuszowi Leśnikowskiemu ze strony internetowej „Częstochowa wczoraj i dziś”; p. Joannie Ciszek-Przystańskiej; p. mgr. inż. Radosławowi Najmanowi; p. Mariuszowi Przystańskiemu; p. dr hab. prof. AJD Beacie Urbanowicz; oraz instytucjom: Antywarń-Księgarni „Niezależna” w Częstochowie; Archiwum Urzędu Miasta Częstochowy; Archiwum Państwowemu w Częstochowie; Ośrodkowi Dokumentacji Dziejów Częstochowy Muzeum Częstochowskiego – za pomoc okazaną w realizacji artykułu.

ANEKS NR 1

„POMNIK-CZOŁG” W OBIEKTYWIE

35 rocznicę wyzwolenia obchodzi Częstochowa – miasto liczące dzisiaj prawie 250 tysięcy mieszkańców. Na zdjęciu – Plac Chochriakowa w dzielnicy 1000-lecia

fol. Z. Nowak

Czołg T-34 na Placu im. S. Chochriakowa na wysokim postumencie. Fotografia ze zbiorów Ośrodka Dokumentacji Dziejów Częstochowy Muzeum Częstochowskiego.

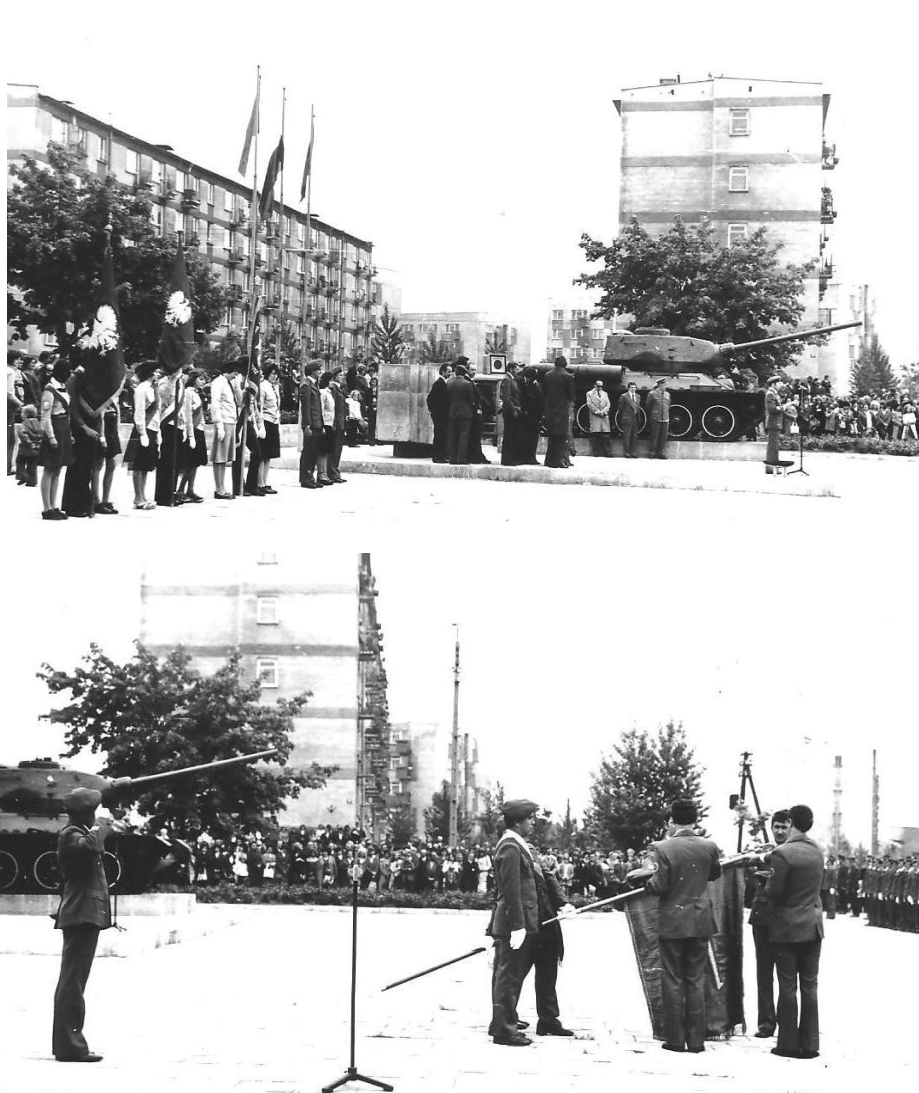
Czołg T-34 na Placu im. S. Chochriakowa na wysokim postumencie. Widok z boku oraz ujęcie z bawiącymi się wokół niego dziećmi. Fotografia pochodzi ze strony „Częstochowa wczoraj i dziś” (<http://www.czestochowa.ws/index.php>).

Czołg T-34 na Placu im. S. Chochriakowa na niskim postumencie-widok ogólny. Fotografia pochodzi ze strony „Częstochowa wczoraj i dziś” (<http://www.czystochowa.ws/index.php>).

Czołg T-34 na Placu im. S. Chochriakowa na niskim postumencie-widok z lewej strony, obok i na czołgu bawiące się dzieci. Fotografia pochodzi ze strony „Częstochowa wczoraj i dziś” (<http://www.czystochowa.ws/index.php>).

Niezidentyfikowana uroczystość państwowa, która miała miejsce na Placu im. S. Chochriakowa, w okresie kiedy czołg T-34 znajdował się na niskim postumencie. Widoczna młodzież szkolna ze sztandarami placówek oświatowych, flagi państwowe wiszące na masztach, przedstawiciele władz państwowych oraz licznie zgromadzeni mieszkańcy Częstochowy. Archiwalne zdjęcia pochodzące ze zbiorów p. Zbigniewa Biernackiego, właściciela Antykwarni Niezależna przy ul. Kopernika 4 w Częstochowie.

„Częstochowa, Plac S. Chochriakowa, fot. J. Tymiński-KAW”. Archiwalna widokówka pochodząca ze zbiorów p. Zbigniewa Biernackiego, właściciela Antykwarni Niezależna przy ul. Kopernika 4 w Częstochowie.

ANEKS NR 2

„POMNIK-CZOŁG” W DOKUMENTACH

Załącznik nr 1

- 2 -

WYSTAWY

"Mieszkańcy województwa częstochowskiego w walce o wolność i utrwalenie władzy ludowej" - Muzeum Okręgowe

"Walka i męczeństwo narodu polskiego w latach 1939 -45" - wystawa znaczka polskiego pocztowego

Zakładowy Dom Kultury "Stradom"

"Wojna w plakacie polskim" - ekspozycja plakatów Krajowej Agencji Wydawniczej

Klub Międzynarodowej Prasy i Książki

"Udział Polaków w zwycięstwie nad faszyzmem" - KMPiK

"Wrzesień 1939" - prace artysty plastyka Edwarda Mesjasza

Galeria Jednego Obrazu - KMPiK

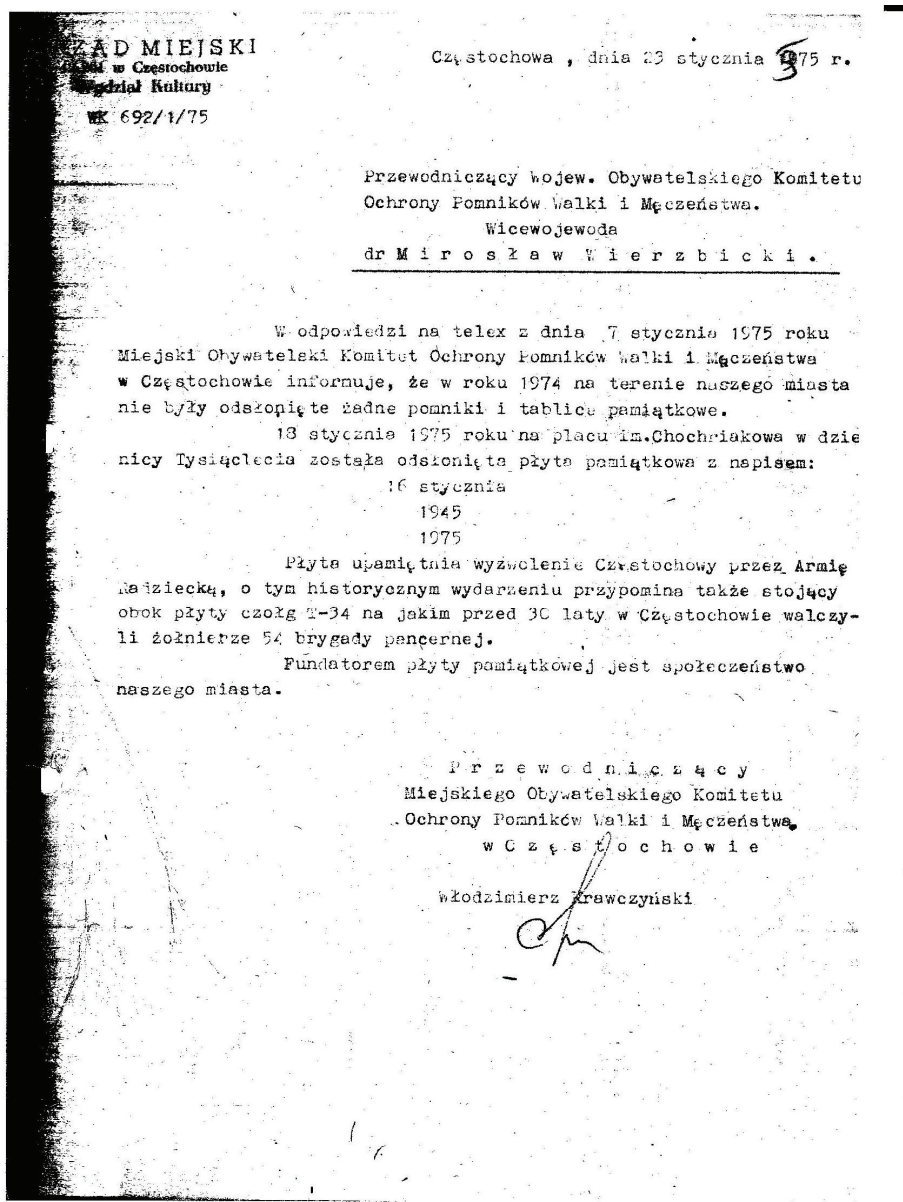
31.VIII.godz.11.30 - Uroczysty capstrzyk na mogile porucznika Brzeskiej

31.VIII.godz.16.00 - Apel poległych na Pl.Biegańskiego

1.VIII.godz.12.00-- Manifestacja na placu Chochriakowa

Wykaz imprez w placówkach kulturalno-oświatowych w Częstochowie z okazji 40 rocznicy wybuchu drugiej wojny światowej (fragment), zawierający w sobie wzmiankę o planowanej manifestacji na Placu im. S. Chochriakowa. Widoczny błąd w dacie miesięcznej. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 2

Pismo Przewodniczącego Miejskiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Częstochowie z 23.01.1975 r. z pierwszą wzmianką na temat okoliczności powstania pomnika na Placu im. S. Chochriakowa. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 3

MIEJSCE PAMIĘCI NARODOWEJ

1. Miejscowość: *Częstochowa* pow.
2. Sposób upamiętnienia: .. *ppomnik - mój*
3. Jakie wydarzenie upamiętniono: *Wyswolenie Częstochowy
przez wojska sowieńskie w dniu 17.10.1918 r.
Chochriaków*
4. Kto i kiedy ufundował/pomnik, tablica: *Spółdzielnia
miasta Częstochowy - 1973 rok*
5. Lokalizacja /podać dokładny adres/: *Plac Chochriaków*
6. Treść napisu:
7. Kto się opiekuje/podać dokładną nazwę: szkoły, zakładu itp. /:
Biuro Państwowe Nr 31
8. Dojazd z miasta powiatowego:

x - Prosimy podać dokładną nazwę, określając czy to jest pomnik, obelisk, głaz, tablica, cmentarz, mogiła, izba pamięci narodowej, lub izba tradycji i perspektyw.

PMRN K1.100/48/73

9. Stan techniczny obiektu
bardzo dobry

Metryczka pomnika na Placu im. S. Chochriakowa w Częstochowie opracowana na życzenie Rady Ochrony Pomników Walk i Męczeństwa w Warszawie. Widoczna błędna informacja dotycząca daty powstania pomnika. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 4

Wiceprezydent Miasta

K.S. 536/7/79

Częstochowa, dnia 4 września 1979 r.

Obywatel

mgr Zbigniew Mrukowicz

Wicewojewoda Częstochowski.

W odpowiedzi na pismo Obywatela Wicewojewody w sprawie przygotowań do obchodów 40-tej rocznicy napaści hitlerowskiej na Polskę informuję, że w III dekadzie sierpnia br dokonano przeglądu cmentarzy, kwater i mogił wojennych oraz miejsc walki i męczeństwa na terenie Częstochowy.

W porozumieniu z Miejskim Obywatelskim Komitetem Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa włączono do przygotowań do rocznicy społecznych opiekunów miejsc - dzieci i młodzież szkół częstochowskich. Jednocześnie zalecono Miejskiemu Przedsiębiorstwu Gospodarki Komunalnej uzupełnienie zieleni i poprawę wyglądu estetycznego mogił. Stan utrzymania grobów był przedmiotem posiedzenia sekretariatu Miejskiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa.

W dniu 31 sierpnia br stwierdzono w miejscach walki i męczeństwa należyty stan estetyczny. We wszystkich miejscach upamiętnionych, na cmentarzach złożono kwiaty. Przy pomnikach, tablicach pamiątkowych i grobach młodzież, harcerze i żołnierze zaciągnęli warty honorowe.

W okresie poprzedzającym obchody dokonano modernizacji pomnika - czółgu na Pl. Chochriakowa.

Pismo do Wicewojewody Częstochowskiego z 4.09.1979 r. zawierające informację o dokonaniu modernizacji pomnika na Placu im. S. Chochriakowa w Częstochowie. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 5

URZĄD MIEJSKI
42-201 w Częstochowie
Wydział Oświaty i Wychowania

W y k a z

placówek oświatowo - wychowawczych opiekujących się miejscami pamięci narodowej

Lp.	Miejsce pamięci narodowej	Szkoła opiekująca	Zakład opiekuńczy	U w a g
1.	Pomnik Wdzięczności Pl. Stępczyńskiego	IX LO im. P. Pindera	Prz. Czarny "Hilana"	
2.	Pomnik Związku Pl. Nowotki	Zesp. Szk. Sam.-Budowl.	NRK, PKB, Cz.Z, Met, Ogniotr.	
3.	Pomnik F. Gierzyńskiego ul. Krakowska 43	Zesp. Szk. Wdkłenniczych	Cz.Z.P, Sam. "Ceba"	
4.	Grób Niemannego Żołnierza Al. Ściankiewicza	Zesp. Szk. Mechan.-Budowl. Szkoła Podst. Nr 39	"Mostostal", PKP Cz. Zakł. Elektryczne	
5.	Pomnik S. Bieruta	Zesp. Szk. Zawod. Nr 3	Huta im. S. Bieruta	
6.	Plac Pomnikowa Ślęskich ul. Waszyngtona	Szkoła Podst. Nr 14 VII LO im. N. Kopernika	Cz. Zakł. Instal. Prz. "Instal" Cz. Zakł. Prz. In "Stradon"	
7.	Pomnik Pl. Chochriakowa	Szkoła Podst. Nr 32	Miejski Zarz. Ulic i Mostów	
8.	Tabela pamiątkowa na placu Górze	Zesp. Szk. Zaw. Cz. P. I. P. Szkoła Podst. Nr 22	Cz. Przem. Inst. Przem. Zakł. Energetyczny Spółn. Przem. "Chwał"	
9.	Plac pamiątkowy ku czci działaczy PPR i żołnierzy AL	Szkoła Podst. Nr 9	Kombinat Budowlany Przem. Czarny "Wolność"	
10.	Grób lotnika polskiego w Niedrzywie	Szkoła Podst. Nr 30	Przem. Bud. Rolniczego	

Fragment wykazu placówek oświatowo-wychowawczych i zakładów pracy – opiekunów miejsc Pamięci Narodowej w Częstochowie. Pomnikiem na Placu im. S. Chochriakowa (poz. 7.) opiekowały się Szkoła Podstawowa nr 32 oraz Miejski Zarząd Ulic i Mostów. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 6

Gz-wa. dn. 24.01.91r.
 Sekretariat Prezydenta
 Miasta Częstochowy
 wpiętyło dn. 1 0 1 3 0
 363 podpis *[Signature]*
 Prezydent Miasta
 Częstochowa
 ul. Modzelewskiego 11913
 Kierownictwo Osiedla 1000-lecia „Wschód”
 C.S.M. „Nasza Praca” zwraca się z prośbą
 o usunięcie pomnika „czołg” z Placu Chochriakowa.
 Prośbę tą motywujemy tym, że pomnik jest notery-
 znie dewastowany oraz oszpecony różnymi
 napisami.
 W związku z powyższymi obecny wygląd
 pomnika jest nieestetyczny i nie jest ozdobą
 naszego Osiedla.
Kopia:
 a/a
 KIEROWNIK
 Zdziało eksploatacji
 Tekla Kulałkowska
 KIEROWNIK OSIEDLA
 1000-Lecia „Wschód”
 mgr inż. Ewa Musiał
 p. Gierwolda
 komisji ds. posiadłości
 komisji
[Signature]

Pismo Kierownika Osiedla 1000-Lecia „Wschód” z 24.01.1991 r. do Prezydenta Częstochowy z prośbą o usunięcie pomnika z Placu im. S. Chochriakowa. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 7

KO.5360/2/91

Częstochowa, 1991 - 02 - 12

Komisja Kultury i Oświaty
 Komisja Finansów
w m i e i s c u

W załączeniu przekazujemy pismo Kierownictwa Osiedla 1000-Lecia "Wschód" dotyczące usunięcia pomnika "Czołga" z Placu Chochriakowa, z prośbą o opinię.

Wydział Kultury i Oświaty przekonany jest, że czołg nie stanowi zbyt szczęśliwego akcentu estetycznego Placu Chochriakowa. Nie jest z pewnością jedynie możliwą formą uczczenia patrona placu. Na pewno lepiej byłoby zaznaczyć pamięć bohaterackiego żołnierza w sposób bardziej dyskretny, sam skwer przeznaczając na miejsce zabaw dla dzieci i odpoczynku dorosłych.

Podajemy jednocześnie przybliżony koszt rozmontowania pomnika, który wyniesi ok. 50 mln zł.

9/2

Wydział Kultury i Oświaty
 [Podpis]

Biurowo Rady Miasta
 data wpl. 13.02.91
 l. p. [Podpis]

Pismo Wydziału Kultury i Oświaty z 12.02.1991 r., zawierające dane dotyczące kosztów ewentualnej rozbiórki pomnika na Placu im. S. Chochriakowa. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 8

Komisja Finansów,
Planowania Gospodarczego
i Współpracy Zagranicznej
Rady Miasta Częstochowy

Częstochowa, 1991-02-20

Wydział Kultury i Oświaty
Urząd Miasta Częstochowy

Wpłynęło ... 20.03.91

Podpis 233

BR. 82 / 91

p. Stawicki

Pani Naczelnik
Wydz. Kultury i Oświaty

Dot. Pomnika "czołgu" przy ul. Chochriakowa

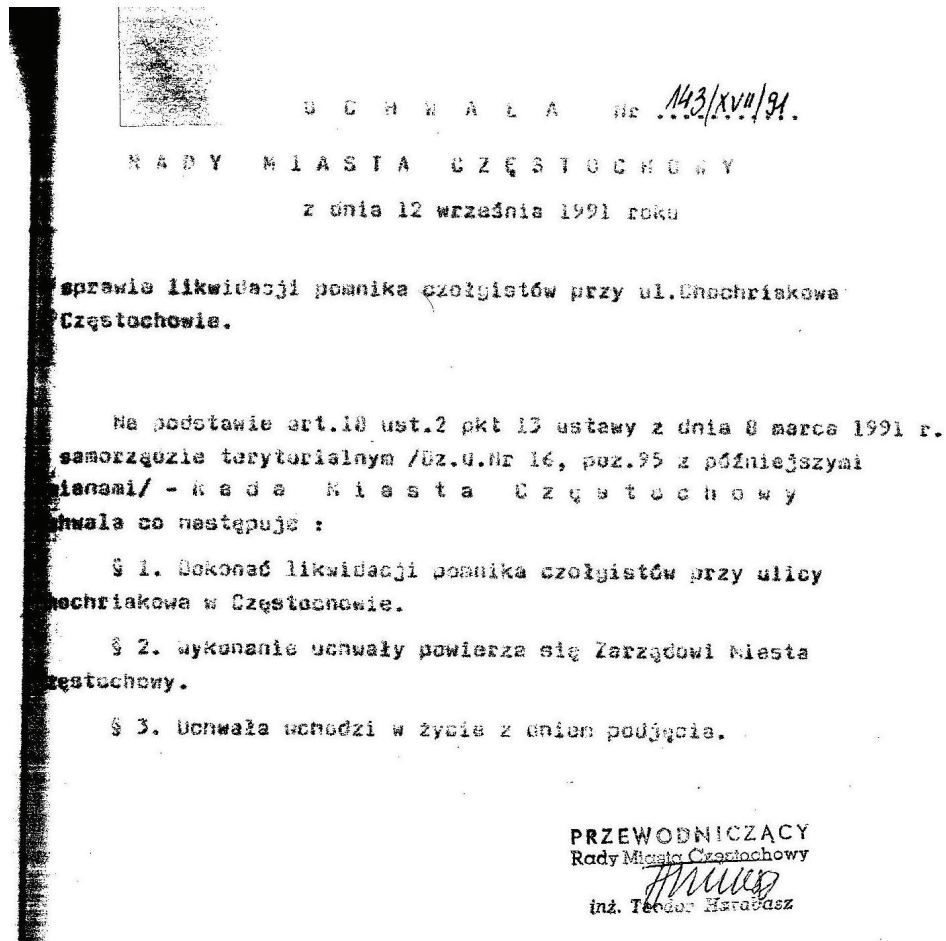
Komisja Finansów nie widzi podstaw do zajmowania się sprawą finansowania rozbiórki pomnika, ponieważ do chwili obecnej nie została podjęta decyzja w sprawie jego usunięcia. Wyrażamy opinię, że ewentualna operacja usunięcia pomnika może być przeprowadzona bez nakładów finansowych ze strony miasta / efekty uzyskane ze sprzedaży złomu winny pokryć koszt rozbiórki i transportu, a wykonawców można poszukiwać drogą przetargu /.

Przewodniczący Komisji

 Jerzy ZIURA

Pismo Komisji Finansów, Planowania Gospodarczego i Współpracy Zagranicznej Rady Miasta Częstochowy z 20.02.1991 r., dotyczące planowanej likwidacji pomnika na Placu im. S. Chochriakowa. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Załącznik nr 9

Uchwała Rady Miasta Częstochowy z dnia 12.09.1991 r., której mocą został przesadzony dalszy los pomnika na Placu im. S. Chochriakowa w Częstochowie. Źródło: Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie.

Bibliografia

I. Źródła archiwalne

- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie. Wykaz imprez w placówkach kulturalno-oświatowych w Częstochowie z okazji 40 rocznicy wybuchu drugiej wojny światowej Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie. Pismo Przewodniczącego Miejskiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Częstochowie z 23.01.1975 r.
- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie. Pismo do Wicewojewody Częstochowskiego z 4.09.1979 r. zawierające informację o dokonaniu modernizacji pomnika na Placu im. S. Chochriakowa w Częstochowie.
- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie Fragment wykazu placówek oświatowo-wychowawczych i zakładów pracy-opiekunów miejsc Pamięci Narodowej w Częstochowie. Pomnikiem na Placu im. S. Chochriakowa (poz. 7.) opiekowały się Szkoła Podstawowa nr 32 oraz Miejski Zarząd Ulic i Mostów.
- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie Pismo Kierownika Osiedla 1000-Lecia „Wschód” z 24.01.1991 r. do Prezydenta Częstochowy z prośbą o usunięcie pomnika z Placu im. S. Chochriakowa.
- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie Pismo Wydziału Kultury i Oświaty z 12.02.1991 r., zawierające dane dotyczące kosztów ewentualnej rozbiórki pomnika na Placu im. S. Chochriakowa.
- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie Pismo Komisji Finansów, Planowania Gospodarczego i Współpracy Zagranicznej Rady Miasta Częstochowy z 20.02.1991 r., dotyczące planowanej likwidacji pomnika na Placu im. S. Chochriakowa.
- Archiwum Urzędu Miasta w Częstochowie. Uchwała Rady Miasta Częstochowy z dnia 12.09.1991 r., której mocą został przesądzony dalszy los pomnika na Placu im. S. Chochriakowa.

II. Opracowania

- Braun J., *Częstochowa. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1979.
- Czapiński J., *Psychologia społeczna*, Warszawa 2001.
- Czubiński A., *Historia Polski 1864–2001*, Wrocław 2008.
- Encyklopedia. Historia*, Kraków 2007.
- Kantyka J., *Miejsca pamięci narodowej w województwie częstochowskim*, Częstochowa 1982.
- Kunicki K., Ławecki T., *Kronika PRL 1944–1989*, t. 12, Warszawa 2015.
- Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 7, Warszawa 2004.
- Pawlikowski J., *Kalendarium częstochowskie czyli wybór dat z historii miasta i jego mieszkańców od roku 1220*, Częstochowa 2001.

- Płowecki J., *Wyzwolenie Częstochowy 1945*, Warszawa 1973.
Roszkowski W., *Historia Polski 1914–1990*, Warszawa 1991.
Sikorski R., *Częstochowa w przewodnikach od XIX do XXI wieku*, Częstochowa 2012.
Snoch B., *Mała encyklopedia Częstochowy*, Częstochowa 2002.
Zblewski Z., *Abecadło PeeReLu*, Kraków 2008.

III. Artykuły

- Dudek A., *Wybrane czynniki wpływające na politykę władz PRL*, [w:] *Polityka czy propaganda? PRL wobec historii*, red. Skibiński P., Wiścicki T., Warszawa 2009.
Habielski R., *Przeszłość i pamięć historyczna w życiu kulturalnym PRL. Kilka uwag wstępnych*, [w:] *Polityka czy propaganda? PRL wobec historii*, red. Skibiński P., Wiścicki T., Warszawa 2009.
Kostro R., *Polityka, historia, propaganda*, [w:] *Polityka czy propaganda? PRL wobec historii*, red. Skibiński P., Wiścicki T., Warszawa 2009.
Snoch B., *Pomniki Częstochowy*, [w:] *Almanach Częstochowy*, red. Batorek M., Sętowski J., Częstochowa 2011.

„Pomnik-czołg” z Placu im. Siemiona Chochriakowa w Częstochowie 1975–1991

Streszczenie

Artykuł ma za zadanie przedstawić historię jednego z nieistniejących już częstochowskich pomników wzniesionych w okresie PRL ku czci armii sowieckiej. Powstanie artykułu poprzedziła szczegółowa kwerenda archiwalna, kompletowanie dokumentacji fotograficznej oraz wywiad z mieszkańcem Częstochowy. W tekście zawarto informacje dotyczące okoliczności powstania pomnika, funkcji jaką pełnił on w lokalnej społeczności i okoliczności, w jakich zniknął on z miejskiego krajobrazu.

Słowa kluczowe: pomnik, czołg, PRL, socrealizm, Częstochowa, armia sowiecka.

“Tank-monument” from Siemion Chochriakow Place in Częstochowa 1975–1991

Summary

Author of this article tried to show the history of one of not existing monuments, built in Częstochowa in memory of Soviet Army. Collection of photographs and documents, exploration of archives and finally interview with member of public community was the base for this publication. Author included in this text information about arise and removal of that particular memorial, and functions it had filled in public community.

Keywords: monument, tank, PRL, socialist realism, soviet army, the liberation of Częstochowa.